

GABRIJELA KOLMAN

**HAKER,
TROL,
UZBUNJIVAČ,
ŠPIJUN**

MNOGA LICA ANONIMUSA

Prevela
Nevena Andrić

■ Laguna ■

Naslov originala

Gabriella Coleman

HACKER, HOAXER, WHISTLEBLOWER, SPY: THE MANY
FACES OF ANONYMOUS

Copyright © Gabriella Coleman 2014, 2015

Translation copyright © 2017 za srpsko izdanje, LAGUNA

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta
odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

*Knjigu posvećujem legijama koje stoje iza imena Anonimusa:
onima koji su ranije stavljali masku,
onima koji se i danas usuđuju da ustanu i pobune se
i onima koji će se sigurno buniti ubuduće.*

Sadržaj

Uvod: „Evo, sad ste nam privukli pažnju“	9
1. O trolovima, mangupima i lulzu	29
2. Projekat Čenologija – Došao iz lulza, ostao zbog skandala	68
3. Oružje gikova	100
4. Pucanj koji je odjeknuo širom sveta	137
5. Anonimusi posvuda	172
6. „Moralfegovi“ posvuda	211
7. Osveta lulza.	240
8. Lulzsek	281
9. Antisek	327
10. Svaka tajna želi da izađe na videlo	374
11. Sabutaža	396
 Zaključak: Zora	 443
Epilog: Položaj Anonimusa i anonimnosti. . . .	471

<i>Izjave zahvalnosti</i>	501
<i>O izvorima.</i>	511
<i>Napomene</i>	513
<i>O autorki.</i>	551

Uvod: „Evo, sad ste nam privukli pažnju“

Dvadeset devetog jula 2007. godine, grupa koja je sebe nazivala Anonimusima – u to doba poznata samo naj-upućenijim žiteljima interneta – postavila je na *Jutjub* jedan video-klip. U njemu se isprva samo čuje digitalno, metalno brujanje, a onda se na praznoj pozadini pojavljuje bezglavi čovek u odelu. Kroz zvučne smetnje muški glas progovara: „Dragi *Foks njuze*“, počinje jednoličnim tonom.¹ Dotična medijska kuća nedavno je opširno izvestila o grupi, nazvavši je „internet mašinerija mržnje“ – ovaj naziv kolektiv će potom usvojiti s ponosom.

No za jednu zajednicu koja obožava smicalice i lukavstvo, naprosto se smežati ovakvom medijskom profilu i odbaciti ga kao nebitan značilo bi propustiti sjajnu priliku. Stoga, uznemirujuće usporen, produbljen glas Anonimusa nastavlja: „Ime i priroda Anonimusa su unakaženi, kao kurva u sporednoj

uličici, a onda izloženi očima javnosti. Izraziću se vrlo prosto: potpuno ste promašili ko smo i šta smo... Mi smo svi i mi nismo niko... Mi smo lice haosa i vesnici sudnjeg dana. Smejemo se u lice tragediji. Rugamo se patnji. Uništavamo tuđe živote samo zato što nam se može... Čovek se izživljava na mački, mi se smejemo. Stotine poginu u avionskoj nesreći, mi se smejemo. Mi smo otelotvorenje čovečanstva bez kajanja, bez brizi, bez ljubavi, bez morala.“

Video-zapis završava se rečima: „SADA STE... VI NAMA PRIVUKLI PAŽNJU.“

Moju su svakako privukli – uskoro nakon objavljivanja video-klipa upustila sam se u višegodišnji istraživački projekat o ovoj grupi, i tek što sam se izvukla iz njega (ova knjiga predstavlja spomen tom trudu). Trebalo je da video-klip ismeje hiperboličnu sliku Anonimusa na *Foks njuzu*, koji ih je predstavio kao najgori izvor trolovanja i neslanih šala na internetu, kao „hakere na steroidima“. A ipak, mračni stavovi izneti u video-klipu i njegov jezivi stil savršeno su oslikali onu zastrašujuću stranu trolova; umesto da pobije *Foks njuzovu* smešnu, jednodimenzionalnu sliku trolova, ovaj filmić ju je, činilo se, u potpunosti potvrdio – iako, naravno, samo za one koji nisu shvatili vic.

Ova dvosmislenost odlično odslikava crni humor Anonimusa (*lulz*, kako ga nazivaju). Lulz – nastran humor i kvazimistično stanje svesti – od početka se razvijao zajedno sa Anonimusima, kao što ćemo videti. U jednom trenutku se činilo da Anonimuse zanima samo da haraju naokolo iz lulza, iz zezanja. Ipak, uskoro posle ovog parodijskog, bombastičnog video-klipa, Anonimusi su se upustili u stotine političkih operacija, „opova“ – čak su bili ključni i u nekim od najinteresantnijih političkih borbi našeg doba. Iz solidarnosti prema tuniskim demonstrantima, Anonimusi

su januara 2011. ishakovali veb-sajt tuniske vlade; nekoliko meseci kasnije, španski *indignados* projektovali su masku Gaja Foksa, zaštitni znak Anonimusa, na jednu zgradu na trgu Puerta del Sol; i Anonimusi su nadaleko prenosili prve pozive da se okupira Volstrit.

Do tada se, nizom veoma upečatljivih operacija, grupa već bila pokazala kao društvena i politička sila. Godine 2008. pristalice nove vizije Anonimusa osudile su Sajentološku crkvu nakon što je ova sporna organizacija pokušala da cenzuriše čuveni snimak Toma Kruza. Rođeni radi fore, iz lulza, Anonimusi su shvatili koliko mogu uticati na globalna trvenja, a i koliko zadovoljstvo pružaju takvi poduhvati. Dve godine kasnije, u decembru 2010, posle operacije Osveta za Asanža, Anonimusi su postali još poznatiji. Inicijativom Anonopsa* (*AnonOps*), jedne svoje vrlo ratoborne i produktivne podgrupe, Anonimusi su preduzeli digitalnu direktnu akciju tako što su započeli seriju DDoS napada (DDoS – *distributed denial of service* – uskraćivanje usluga korisnicima). Ova taktika – ometanje pristupa nekoj internet stranici tako što se server preplavi pozivima – bila je usmerena protiv finansijskih institucija (recimo *Pejpala* i *Masterkarda*) koje su odbile da obrađuju donacije *Vikiliks*u. Sa svakom operacijom, Anonimusi su postajali sve smeliji.

A ipak, čak i nakon što su Anonimusi iz razularenog trolovskeg haosa stupili u sferu globalne politike, kad god je neko proučavao njihova aktivistička dejstva – bilo ulične proteste ili kompjuterske upade u javne mete – uvek kao da se nametalo sledeće pitanje: jesu li Anonimusi i njihovi

* *Anonymous Operations* – Operacije Anonimusa ili anonimne operacije. (Prim. prev.)

simpatizeri zapravo disidenti iz principa? Ili prosto klinci koji se zezaju po internetu, trolovi koji se lože na lulz?

Sasvim je razumljivo otkud ova pometnja. Pored toga što su u osnovi posvećeni očuvanju anonimnosti i načelno se zalažu za slobodan protok informacija, Anonimusi nemaju doslednu filozofiju ili politički program. Iako su njihovo digitalno buntovništvo i direktne akcije sve priznati i prihvaćeni, Anonimusi se nikad nisu kretali predvidljivom putanjom. Ako se uzme u obzir da Anonimusi vuku korene iz ponekad šaljivog, često uvredljivog sveta trolovanja na internetu, sveta koji ponekad duboko zadire u tuđu privatnost – sveta koji, po svojoj suštini, na prvi pogled ne deluje kao plodno tlo za razvoj aktivizma i političkih nastojanja – neobično je što su politički aktivisti uopšte usvojili ime Anonimusi.

Od trolova do neprilagođenih aktivista

Današnja sveopšta upotreba maske Gaja Foksa – i među demonstrantima na Trgu Tahrir i među političarima u poljskoj skupštini – i rasprostranjenost ideja koje ona sada predstavlja deluju apsurdno kada se uzmu u obzir koreni grupe Anonimus. Pre 2008. godine, ime Anonimusi koristilo se skoro isključivo za ono što je neko od njih opisao kao „zajebanciju po internetu“. Rođeni su u ponorima *Forčena* (*4chan*), na „random“ odeljku za sve i svašta – forumu pod oznakom /b/ (koji se mahom smatra „čmarom interneta“), a naziv Anonimusi bio je sinonim trolovanja: delatnosti koja služi da se uništi dobar glas pojedinaca i organizacija, da se neko obruka ili da se objave nečiji lični podaci. Trolovi rado sekiraju ljude tako što šire ogavne ili uznemirujuće sadržaje, raspaljuju prepirke i unose sveopšti metež. Dalje

katalizuju haotične svađe i flejmovanje* tako što usvajaju izvesne identitete, verovanja i vrednosti isključivo da bi unosili zbrku i pravili džumbus; upadaju na internet forume i zasipaju ih spamom; ili vam naruče na stotine pica, taksi-ja, pa čak i pozovu interventne jedinice, koje se pojave na kućnoj adresi osobe koja se našla na meti. Svejedno za koju se tehniku odluče, trolovi kažu da rade to što rade iz lulza – mangupskog ali često pakosnog humora, čiji naziv potiče od verbalizovane skraćenice lol (LOL – *laughing out loud* – smejanje naglas).

Jedan rani trolovski napad Anonimusa – i dan-danas legendaran – bio je usmeren na virtualnu platformu pod imenom *Habo hotel* (*Habbo Hotel*), čiji moto nas poletno poziva: „Steknite prijatelje, pridružite se zabavi, istaknite se!“ Finski sajt prilagođen tinejdžerima podstiče posetioce da naprave slatke avatare u stilu lego kockica i da se onda druže i opremaju gostinske sobe „furnijem“ (nameštajem). Šestog jula 2006. Anonimusi su se masovno ulogovali na sajt – i svi su napravili avatare crnih muškaraca s velikim afro-frizurama i u sivim odelima. Namerno su se svi zajedno postavljali u ljudske svastike i blokirali pristup bazenu običnim članovima *Habo hotela* – mahom deci. Kad neko pokuša da sazna zašto to rade, brkati likovi bi ga obavestili da je bazen zatvoren „zbog kvara i side“.

Nekoliko godina posle prvih napada na *Habo*, i samo šest meseci nakon što im je prilepljen naziv „internet mašinerija mržnje“, izvesni Anonimusi počeli su da koriste to ime i pojedina obeležja – naročito bezglave muškarce u crnim odelima – za organizaciju političkih protesta. Ovaj

* Flejmovanje – vređanje i zlonamerno kritikovanje na internetu. (Prim. prev.)

neočekivani preobražaj izrodio se iz, kako neki smatraju, možda najlegendarnije trolovske provokacije, uperene protiv Sajentološke crkve. „Na do tada neviđen način“, primetio je jedan učesnik u napadima, „šira zajednica Anonimusa udružila se i od srca uputila jedno veliko *jebite se* čitavoj sektaškoj sajentološkoj imperiji.“² Iz lulza – želje da naprave užasan i urnebesani džumbus – na hiljade ljudi se pridružilo trolovskoj akciji nazvanoj Projekat Čenologija; bacili su se u DDoS napade na sajentološke veb-sajtove, naručivali neplaćenu picu i poslovnu prатnju u ime sajentoloških crkava širom Severne Amerike, faksom slali crkvama slike golih delova tela, i masovno zezali telefonom, a naročito zvali dijanetičke SOS linije predviđene da daju savete u vezi sa „prvom zaista uspešnom tehnologijom za izmenu uma“.

Mnogi su očekivali da, kao i ranije, ovo veliko, iskreno „jebite se“ lagano zamre posle nekoliko dana nemilosrdnog i nestašnog šegačenja. Ipak, kratak video-zapis jedne grupe učesnika – načinjen samo iz lulza – raspalio je ozbiljnu raspravu u redovima Anonimusa. Film je „objavio rat“ crkvi: „Za dobro vaših sledbenika, za dobro čovečanstva – i zato što uživamo u tome – izbacićemo vas sa interneta i sistematski ćemo rasturiti Sajentološku crkvu u njenom trenutnom obliku.“³ Ova ironična objava rata navela je pojedince na raspravu, a onda ih otpremila i na ulice. Desetog februara 2008. više od sedam hiljada ljudi u sto dvadeset sedam gradova protestovalo je protiv Sajentološke crkve zbog kršenja ljudskih prava i cenzure.

Anonimusi su (kako je jedan Anonimus objasnio na mom predavanju) tako iz „ultrauskladene zajebancije“ prešli na obelodanjivanje dokaza o krivici Sajentološke crkve. Takođe su se povezali sa starijom generacijom disidenata, koji su se već trudili da rasvetle zloupotrebe u ovoj crkvi. Trolovanje je

ustupilo mesto ozbiljnom aktivizmu, kao da su Anonimusi izašli iz svog onlajn skrovišta s namerom da poprave svet. U sledeće dve godine, pojedini pripadnici Anonimusa obrazovali su nezavisne aktivističke podgrupe, i mnogi učesnici su počeli da se smatraju pravim-pravcatim aktivistima, premda sa izvesnom sklonošću ka izgređima i prestupima.

Mnoge delatnosti Anonimusa – recimo video-klipovi za skretanje pažnje javnosti na ovo ili ono – postale su institucija za sebe, i potpuno su zakonite. Ipak, deo taktike – naročito DDoS napadi i hakovanje – jeste nezakonit: to su krivična dela, bez obzira na okolnosti, bar u Sjedinjenim Američkim Državama. Državni službenici su stoga u više navrata pokušavali da spakuju sve ovakve aktivnosti u zajedničku fioku, pod termin „sajber-ratovanje“, i da u skladu s tim krivično gone učesnike. Savršen primer se dogodio 21. februara 2012, kada je *Volstrit džornal* izvestio da je general Kit Aleksander, tadašnji direktor Agencije za nacionalnu bezbednost Sjedinjenih Država (NSA), na tajnim sastancima s državnim službenicima u Beloj kući ustvrdio kako će Anonimusi „za godinu-dve možda imati sposobnost da sajbernapadima izazovu delimičan nestanak struje“.⁴

Kada je ovaj članak *Volstrit džornala* rikošetirao po društvenim mrežama, javila su se razna pitanja. Zvuči li ikome ova tvrdnja uverljivo? Šta tačno znači „sposobnost“ da se izazove nestanak struje? Ako je to istina, kako se treba postaviti? Verovatno nikad nećemo saznati je li procena agencije NSA bila zasnovana na verodostojnim informacijama ili je prosto trebalo da ozloglasi i okalja Anonimuse.

U svakom slučaju, tvrdnja generala Aleksandera uspela je, barem trenutno, da predstavi Anonimuse kao pretnju sličnu islamističkim džihadistima i nekadašnjoj opasnosti od komunista.

Kad se sve sabere, ispostavila se kao neubedljiva. Uprkos raznoraznim taktikama – što zakonitim, što nezakonitim, na internetu i van njega – Anonimusi nikad, koliko je poznato, nisu pozivali na takav napad. I nema dokaza da su ikad i razmišljali o tome. Među njihovim pripadnicima nikad se nije ulazilo u raspravu o ugrožavanju ljudskih života, čak ni u najsuludijim razgovorima u čet-sobama i na diskusionim forumima. Posle toga, vesti su citirale aktiviste i stručnjake za bezbednost, koji su odbacili tvrdnje agencije NSA kao „namerno zastrašivanje“.⁵

Iako ovakva taktika uopšte ne bi ličila na Anonimuse, javno mnjenje je ostalo ambivalentno prema ovoj grupi. Metode Anonimusa ponekad su subverzivne, često duboko ogorčene i uglavnom nepredvidljive, i vrlo često su pune prezira prema zakonski nametnutim pravilima. Uzmimo, na primer, „doksovanje“: razotkrivanje ličnih podataka – kao što su matični broj, kućna adresa, ili fotografije koje nisu za javnost – nalazi se, zakonski gledano, u sivoj zoni jer se pojedini podaci mogu naći na javno dostupnim sajtovima.

Jedna operacija Anonimusa može da podrazumeva sva tri metoda – i zakonite taktike, i nezakonite, i one u sivoj zoni – a ako ima šanse da se u operaciju uključi i lulz, neko će to uraditi. Savršen primer je operacija BART iz avgusta 2011. Kada su visoki činovnici Javnog prevoza San Franciska (*Bay Area Rapid Transit* – BART) hteli da ukinu domet mobilnim telefonima na peronima stanica kako bi osujetili planirani marš protiv policijske brutalnosti, Anonimusi su stupili u delo. Zbog ubistva Čarlsa Hila, nenaoružanog putnika, vatrenim oružjem, tamnošnji aktivisti pozvali su na demonstracije. Ljuti što se uprava preduzeća za javni prevoz meša u slobodu demokratskog izražavanja, Anonimusi su pomogli da se uskoro organizuje niz uličnih demonstracija.

Kako bi privukli medijsku pažnju, nekoliko pojedinaca ishakovalo je računare BART-a i obelodanilo lične podatke korisnika. Neko je takođe našao i pikantnu, polugolu fotografiju zvaničnog predstavnika BART-a, Lintona Džonsona, na njegovom ličnom sajtu. Ova fotografija objavljena je na sajtu *Bartlulz* zajedno s drskim opravdanjem: „Ako ćeš već da se izdrkavaš u javnosti, sigurno nemaš ništa protiv ni da pokažeš đoku u javnosti.“ Ovi aktivistički obešenjaci ponekad su nestašni i razigrani, ponekad ozbiljni i sposobni da nadahnu ljude oko sebe, a često sve to zajedno (kao što je pokazala operacija BART), ali svakako ih i dan-danas motiviše želja da prave nepodopštine – želja za lulzom.

Sve iz lulza

Anonimusi vole lulz i vragolije; da li je zato proučavanje ove grupe bilo veseo i bezbrižan posao, pravo-pravcato antropološko zezanje? U želji da proniknem u neočekivani preobražaj Anonimusa iz neprilagođenih trolova u neprilagođene aktiviste, 2008. sam započela antropološku studiju ove grupe. Isprva se istraživanje odvijalo bez mnogo buke, sve je bilo jasno i neopterećujuće. Išla sam na proteste i čitala rasprave na forumima i na IRC-u* (*Internet Relay Chat*) – jednoj od najvažnijih aplikacija za komunikaciju među Anonimusima (i mnogim drugim gikovima i hakerima).

Godine 2011, dok su se Anonimusi razgranavali i aktivisti započinjali na desetine političkih operacija, ovaj sporadni projekat zaokupio mi je ceo život. Više od dve godine neprestano sam bila na internetu, bar pet sati dnevno sam

* Servis za četovanje. (Prim. prev.)

provodila onlajn, u nastojanju da pratim sve te istovremene operacije, od kojih su neke bile tajne, i stoga nedostupne meni. Kad proučavate Anonimuse, to je kao da sledite mračnu i izuvijanu stazu koja vrvi od glasila, laži, tajni i odvratnih špijuna i potkazivača. Moje putovanje su obeležili ushićenje, razočaranje zbog raznih ćorsokaka, i moralne dileme – tamo gde zamršena etička pitanja, koja se naizgled ne daju uhvatiti ni za glavu ni za rep, bez problema postoje uporedo s potpuno jasnim, inspirativnim primerima ličnog žrtvovanja. Čak i ne računam posledice njihovih dela; organizaciono ustrojstvo Anonimusa i samo se činilo podjednako zamršeno i nerazumljivo. S vremenom se i to razjasnilo: Anonimusi nisu naprosto lavirint, pa da se struktura i put za bekstvo jasno vide kad pogledaš odozgo; Anonimuse čini mnogo složeniji i zapetljaniji splet jazbina. Nije to nepomičan lavirint, kao onaj koji je Dedal sagradio da u njega smeste Minotaura. To je perpetuum mobile, beskonačna petlja u kojoj lavirinti proizvode nove lavirinte za proizvodnju drugih lavirinata.

Iako sam se mučila da se snađem u lavirintu, postepeno sam se upoznivala sa Anonimusima i oni sa mnom, ponekad i lično. Kao i svaki antropolog, posmatrala sam, slušala, intervjuisala, ulazila u rasprave, preispitivala i čačkala. S vremena na vreme bih se čak i uključila, kada je moje učešće bilo zakonito. Imala sam mnoge zadatke: lektorisala sam manifeste, objašnjavala novinarima kako da dopru do Anonimusa i ispravljala pogrešne informacije.

Upuštala sam se onoliko koliko bih dopustila sama sebi i koliko su mi to dopuštali spoljašnji činioци. Antropologija nam nameće izvestan otklon, dok u isto vreme zahteva od nas da zagrebemo duboko. Caka je da se uključiš u to što radiš, ne samo da se oslanjaš na objašnjenja učesnika. Bila sam naklonjena mnogim ciljevima i taktikama Anonimusa, ali

ne svim. Raznorazne moralne dileme stvorile su mi kritički otklon. Pošto su izvesni postupci bili nezakoniti, u pojedine oblasti nisam zalazila. Tako je bilo bolje i za Anonimuse i za mene. Kasnije, posle nekih hapšenja i osuda, čula sam i za izvesna dela za koja dotad nisam znala.

Kada je u leto 2011. u novoj grupi Anonimusa preovladala militantna taktika, uložili su već bili drugačiji. Anonimusi su se ustremili na korporacije s liste 500 najvećih, objavljene u časopisu *Forčēn* (*Fortune*), i na vojne korporacije. Hakeri-plaćenici doksovali su Anonimuse – razotkrivali su njihove identitete snagama bezbednosti tako što su im objavljivali imena, lične fotografije i adrese. Anonimusi su počeli da iznose u javnost poverljive i ponižavajuće informacije i podatke osetljive prirode. U ovom trenutku umešao se i FBI. I ma koliko lulza Anonimusi uneli u neku operaciju, humor nije mogao sprečiti da se pripadnicima grupe i posmatračima želudac ne grči od strepnje. Dakle, iako je istraživanje Anonimusa često bilo uzbudljivo, i svakako je predstavljalo pustolovinu, naposljetku sam zbog njega postala paranoična.

Paranoja je bila dubinska, sveprisutna, kao poremećaj vazdušnog pritiska pred tornado. Imala sam utisak da je opravdana, ali možda je i to iz paranoje. Dok sam proučavala Anonimuse, bilo je izuzetno važno da ne skrećem pažnju snaga bezbednosti na sebe i na podatke koje sam imala. Svako putovanje preko granice podrazumevalo je višednevne pripreme, kako bih dobro obezbedila beleške i zaštitila svoj računar. Uvek mi se činilo da će me vlasti uskoro odvesti na saslušanje; nije se postavljalo pitanje *hoće li* mi FBI doći u posetu, nego *kad*. Oprez je bio neophodan kako bih zaštitila svoje izvore. Podsećala sam Anonimuse, učesnike u istraživanju, da paze šta mi govore. Nikad nisam bila prisutna na njihovim privatnim kanalima dok planiraju nezakonite operacije.

A što se vlade tiče, nisam se zaista krila, ali niko nije obraćao pažnju na mene. Ipak, nipošto nisam bila anonimna. U tome je i bila ironija: držala sam predavanja o Anonimusima, intervjuisalo me je više od sto i pedeset novinara, i rutinski sam učestvovala u raspravama o Anonimusima na radiju i televiziji. Kao naučnicu i predavača na uglednom univerzitetu, bilo me je lako naći. S vremena na vreme čak bi mi se obratili visoki korporativni rukovodioci iz najmoćnijih svetskih kompanija, lično su me zvali u nadi da ću im pružiti bar malo uvida u grupu koje su mnogi počeli da se plaše.

Godinama sam sanjala isti košmar. Obaveštajci mi lupaju na vrata. Poskočila bih i sela u krevetu dok mi je srce lupalo: „Došli su.“ Bilo je kao u *Kućnom duhu* (*Poltergeist*), samo što se krevet nije drmao, i demoni koji bi me zaposeli otišli bi čim bih se uspravila u sedeći položaj.

Jednog dana 2012. godine sprala sam zaostalu paučinu nemirnih snova šoljom jake kafe, i odagnala isti taj košmar. Pošto mi se moždani sistem podigao, shvatila sam da će tog dana, devetnaestog aprila, uloge biti zamenjene: danas ću ja pokucati na vrata Kanadske bezbednosno-obaveštajne službe (*Canadian Security Intelligence Service*, CSIS), pandana američkoj agenciji CIA. S mešavinom strepnje, ambivalencije i – naročito – radoznalosti, prihvatila sam poziv CSIS-a da održim predavanje o Anonimusima. Otišla sam da otkrijem šta CSIS misli o Anonimusima – posmatraju li ih kao terorističku pretnju, bandu razuzdanih/divljih aktivista, ili nešto treće? Potajni cilj bio mi je da vidim kako će reagovati na lulz: može li služba državne bezbednost ikako da uoči element humora kod Anonimusa? Kako bih to saznala, smislila sam prost lakmus test za lulz.

Sedište CSIS-a nalazi se na periferiji kanadske prestonice Otave; to je velika, umirujuća drap zgrada s plavkastozelenim detaljima. Došla sam sama, taksijem, preplavljena mislima o Orvelu, *Brazilu*, Haksliju, Kafki i Bušovom/Obaminom stopostotnom nadzoru građana. Zapitala sam se: *Šta tražim ja ovde? Šta leži u senkama između zidova kanadske špijunske agencije? Je li moguće da je onako grozno kako zamišljam? Imaju li visokotehnološke prostorije za nadzor, kao u Suvišnom izveštaju (Minority Report)? Sprovode li psihološke eksperimente u sterilnim, čeličnim sobama za saslušanje?*

Namestila sam poslovni kostim koji mi nije bio baš sasvim taman i naterala se da zamislim dosadne kancelarije podejljene pregradama i ljude sa spikerfonima na stolovima kako se bave papirologijom i zakazuju sastanke u najobičnijim konferencijskim salama. Možda je na frižider u kuhinji neko zalepio pasivno-agresivnu poruku jer je neko drugi pojeo sve mini-krofne namenjene za oproštajnu zabavu nekog trećeg, kasnije po podne. Nakvašena poruka iznad sudopere glasi: *Ne radi ti majka ovde, moraćeš sam da počistiš za sobom!* Biće sve u redu, govorila sam sebi.

Da bih se manje plašila, obećala sam sebi da neću izneti ništa novo ili tajno, nego ću se držati onoga što je već poznato javnosti, a skromni honorar ću donirati organizaciji za zaštitu građanskih sloboda. No iako sam isto predavanje držala na desetine puta, ušla sam na glavni ulaz osećajući se neka-ko sitnije od svojih metar i po visine. Dočekala me je žena u poslovnom odelu. Sve je delovalo sasvim obično; na vidiku nije bilo ničeg zloknog, samo neprepoznatljive kancelarijske biljke.

Uveli su me u prostoriju s malom pozornicom. Bilo je napeto. Nisam mogla da razaberem izraz ni na jednom licu. Ukočila sam se od straha. Onda sam se zabrinula da

ću zbog treme reći nešto što ne treba. Ovi agenti su ipak izuzetno vični izvlačenju informacija; iskoristiće svaku moju slabost ili priliku da steknu prednost. U mene je zurilo više od četrdesetoro ljudi, a ozbiljnost u vazduhu kao da mi je progorevala i kroz samo odelo. Svejedno, ovo sam uradila toliko puta da sam bila na autopilotu i tek deset minuta posle početka predavanja primetila sam da mi se ruke malčice tresu dok sam pokušavala da pritisnem „plej“ na kompjuteru i pustim svoj lakmus test za lulz: čuveni video-klip Anonimusa, dostupan širom interneta – onaj koji je kod njih raspalio revolucionarni duh. Kad god sam ranije pokazivala taj klip, određene tri rečenice su neminovno izazivale smeh. Hoće li se zaposleni u CSIS-u nasmejati na lulz? U video-klipu, dok se oblaci kreću iznad velike, nejasne staklene korporativne građevine, dramatičan glas jednolično govori:

Anonimusi su zato odlučili da vaša organizacija mora biti uništena. Za dobro vaših sledbenika, za dobro čovečanstva i zato što uživamo u tome. Izbacićemo vas sa interneta i sistematski ćemo rasturiti Sajentološku crkvu u njenom trenutnom obliku.

Prostorijom se zaorio smeh. Postigla sam šta sam htela; nema boljeg dokaza koliko je lulz zarazan. Obaveštajci su se smejali filmiću koji su trolovi iz Anonimusa napravili iz zezanja, iz čega se izrodila „pretnja“ koju onda isti ti obaveštajci moraju da procenjuju po radnom zadatku. *Ipak ću izaći živa odavde*, odahnuh u sebi.

Posle predavanja, manja grupa nas prešla je u skućenu, ofucanu konferencijsku salu bez prozora, da jedemo bezukusne sendviče i kolačiće pod bleštavim neonskim svetlom. Potajno sam se pitala imaju li neku lepšu salu za sastanke, s velikim

krovnim prozorima, koju čuvaju za stručnjake za političke nauke, ekonomiste ili neke druge cenjenije goste. Posedali smo u kancelarijske stolice i uzeli da se predstavljamo ukруг. Još sam bila previše van sebe da bih popamtila pojedinačna zanimanja ili zvanja, a kamoli imena. Svakako nisam hvatala beleške ili tajno snimala razgovor. Slutim da oni jesu. Nisam mogla znati pričam li sa čistačima ili sa zaposlenima koji imaju pristup i najpoverljivijim informacijama. Jedno zanimanje mi ipak jeste upalo u oči – posredi je bio drugi antropolog u prostoriji. Kad su ga predstavili, klimnuo je glavom i osmehnuo mi se. Ja sam se sa svoje strane trudila da ostanem bezizražajna, kao da igram poker. U glavi su mi se javila kojekakva pitanja: *Je li stvarno završio antropologiju? Gde je studirao? Ko mu je bio mentor na doktorskim studijama? Kada i kako se odlučio da radi za CSIS? Je l' mu plata bolja od profesorske?* Ipak, zadržala sam pitanja za sebe. Plašila sam se da će oni moju radoznalost pogrešno protumačiti i pomisliti da me zanima da radim za CSIS, a ja sam htela da izbegnem bilo kakve pokušaje regrutacije.

Tokom razgovora – isprva naizgled neobaveznog – konačno sam shvatila zašto su me pozvali. Zanimalo ih je jedno: mislim li ja da Anonimusi nameravaju da obore električnu mrežu. Nije se sve to slučajno dešavalo baš tada. Samo mesec dana ranije, NSA je izjavila da Anonimusi predstavljaju pretnju državnoj bezbednosti, pa je valjda Kanada osećala međunarodni pritisak da i sama nadzire ovu tajanstvenu grupaciju.

Odgovorila sam iskreno. Ma kakve zakonite i nezakonite taktike dosad koristili, objasnila sam, Anonimusi nikad javno nisu pozivali na takav napad. Trenutno nikakve činjenice nisu upućivale na to da grupa uopšte razmatra tako nešto. Nisam

smatrala da odajem nekakvu tajnu, pošto sam već isto izjavila i za štampu. Zapravo, činilo mi se da činim uslugu Anonimusima.

Naravno, kao zauzet profesor, nisam mogla sve vreme da provodim na mnogobrojnim kanalima raznoraznih servera na IRC-u, a kamoli da pratim svaku čet-sobu gde bi takvi razgovori mogli da se odigraju. Postojali su i privatni razgovori i kanali gde možeš dospeti samo po pozivu, a na koje ja nikad nisam ulazila. „Njihovo društveno ustrojstvo je kao lavirint“, objasnila sam lagano, verovatno ispoljavajući i sopstvene frustracije u pogledu snalaženja među Anonimusi i njihovog proučavanja. Verovatno sam više sati zurila u računar i četovala s pripadnicima Anonimusa nego bilo ko drugi ko nije njihov, izuzimajući jedino možda doušnike, prinuđene da gotovo sve vreme budu na internetu. Objasnila sam da nikad nisam videla ni traga takvom planu. I zaista, uvek se vodi rasprava o svakom radikalnom postupku, čak i o doksovanju neprijateljski nastrojenih policajaca, i postavlja se pitanje je li to moralno prihvatljivo. „Anonimusi su često prepredeni i zbunjuju čoveka kao sam đavo“, objasnila sam, „ali svakako im nije cilj da ma koga ubiju. Organizuju se od kuće, možda sedeći u donjem vešu, ludački kucajući po tastaturi. Jedino 'nasilje' u koje se neki učesnici upuštaju jeste virtualno nasilje – bitke u video-igri *World of Warcraft*, koju izvestan procenat njih sigurno igra.“ Kako bih im dodatno dokazala da sam u pravu, malo sam se našalila – parafrazirala sam jednog Anonimusa koji se, uskoro nakon tvrdnje NSA da su Anonimusi sposobni za napad na električnu mrežu, ovako našalio: „Ma jeste, sigurno ćemo da oborimo električnu mrežu. Znaćemo da smo uspeli kad sva oprema koju koristimo za ove poduhvate postane skroz beskorisna.“

Ljudi su se malo opustili. Među obaveštajcima (i obaveštajkama – ipak je bila 2012. godina) opet se zaorio smeh. Kako

mi se učinilo, svima je vidno laknulo zbog moje procene. Mogli su opet da se usredsrede na hitnija pitanja.

Ova šala je načela temu kako su prvenstveno mediji krivi što su se Anonimusi ovoliko osilili. Jedan agent CSIS-a rekao je koliko se ljuti na medije što su ovoj zajednici mnogih zajednica dali veću moć nego što je trebalo. Ja sam, moram priznati, uživala u činjenici da su vladini agenti i Anonimusi, na nekom nivou protivnici, svedeno u (krajnje labavom) savezu u svom ambivalentnom odnosu prema masovnim medijima. Svi smo se složili da su mediji pomogli Anonimusima da postanu ovo što su danas.

Onda je antropolog zaposlen u CSIS-u, stručnjak za blisko-istočni terorizam, načinio opuštenu opasku koja je šokirala čak i mene: džihadisti se, objasnio je, dive nivou medijske pažnje koji su Anonimusi stekli. *Jesam li ga dobro čula?*, zapitala sam se. Prosto nisam mogla da zamislim operative Al Kaide kako gledaju klipove Anonimusa, a kamoli poimaju njihovu kulturu ili politiku, naročito ne lulz. Pre bih pomislila da će sekularni, nevernički, uvredljivi postupci Anonimusa odbijati džihadiste. Zajedno se gromko smejući, svi smo se složili da ti džihadistički teroristi verovatno ne vole lulz (ili su potpuno operisani od njega). Ovaj razgovor podsetio me je na reči jednog Anonimusa tokom neobaveznog četovanja preko interneta:

<A>: da, ključan je za ovo [Anonimuse] taj humoristički i drski duh

<A>: zato nikad neće moći da nam nakače naziv terorista

Uprkos smehu, i dalje mi je bilo prilično nelagodno i bila sam bolno svesna da samo nosim masku naučničkog otklona. Dok sam spolja izgledala smireno i pribrano, u sebi

sam govorila: *Ne mogu da verujem, zezam se o džihadistima, Anonimusima i lulzu sa ljudima iz CSIS-a!* Htela sam samo da odem – što sam konačno i uradila posle zakuske. Kad sam se vratila u hotel, laknulo mi je. Trudila sam se da odagnam slutnju da mi je soba u hotelu *Lord Eldžin* u centru Otave – soba koju mi je rezervisao CSIS – ozvučena.

Do dana današnjeg nisam sigurna šta mislim o svojoj odluci da posetim CSIS; pod takvim okolnostima ponekad i nehotice odaš važne podatke, čak i kad službenici ne pitaju i ne pokušavaju da saznaju nešto određeno. Možda je bilo i donekle neetički razotkriti koliko su mediji osnažili Anonimuse – to je pomalo kao da povučеш zavesu u stranu i pokažeš svima da je Čarobnjak iz Oza samo čičica koji pomera ručke mašine. S druge strane, moć medija je javna tajna među Anonimusima, i aktivisti najnormalnije pričaju o njoj među sobom.

Sad kad se setim svega, kako god okreneš, mislim da sam poziv CSIS-a prihvatila iz nekakvog mangupluka. Obešenjaci i spadala, poput nordijskog boga Lokija, ne umeju baš najbolje da obuzdavaju svoje hirove. Pokreću ih požuda ili radoznalost. Uprkos strahovanjima i sumnjama mene je kopkalo da posetim CSIS. Jedno goruće pitanje nije mi izbijalo iz glave: hoće li ih lulz zasmejati? Valjda sam, kao trolovi, „uradila to iz lulza“. Pošto sam bacila kratak pogled na kanadsku špijunsku agenciju iznutra, dobila sam i odgovor: (gotovo) svako može voleti lulz. Ipak, zahvaljujući onom drugom antropologu u prostoriji, saznala sam i više. Ona poslednja šala o džihadistima i lulzu naučila me je još jednu lekciju o Anonimusima, i nju je važno predočiti čitaocu na početku ove pustolovine.

Nijedna grupa niti pojedinac ne mogu tvrditi da poseduju naziv „Anonimusi“, a kamoli njihove znakove i obeležja.

Naravno, zahvaljujući ovome Anonimusi su se raširili po čitavoj Zemljinoj kugli. Postali su najtipičniji antibrendovski brend, koji poprima različita ustrojstva i značenja, a u isto vreme su postali i opštepoznato lice društvenih nemira širom sveta. Svako može slobodno da prisvoji čak i ime „Anonimusi“ – kao što je Topijari (*Topiary*) rekao pre nego što su ga uhapsili: „Ne možeš uhapsiti ideju“; džihadisti su odličan primer činjenice da ova korenita otvorenost shvatanja ne znači da svako može ili hoće da usvoji to ime ili propratna obeležja. Čudo jedno kako nečija kultura isplivava na površinu, čak i u grupi aktivista koji bi da brišu granice i koji su stvorili možda najpristupačnije, najfleksibilnije, najotvorenije polje aktivizma danas.

I zaista, do 2012, kada sam posetila CSIS, Anonimusi su već bili neizmerno brojni, vrlo produktivni i nepredvidljivi. Naravno, pošto je ova zajednica nusproizvod interneta, nije nikakvo čudo što Anonimusi najčešće ustaju u odbranu vrednosti vezanih za ovo globalno sredstvo komunikacije – recimo slobodu govora – i što na internetu poberu najviše podrške. Kao što je jedan učesnik jednom rekao: „Sloboda govora je neophodna, to pitanje se uopšte i ne postavlja.“ Ipak, u mnogo navrata su pokazali kako se ne ograničavaju samo na brigu o građanskim slobodama. U poslednjih pet godina, aktivisti su doprineli neverovatnom spektru ciljeva, od skretanja pažnje javnosti na slučajeve silovanja (kao u Halifaksu u Kanadi i u Stubenvilu u državi Ohajo) do pomoći u Arapskom proleću 2011.

Razni činioци doprinose tome da grupa ostane fleksibilna. Nema čvrstih pravila. Pripadnici Anonimusa uporno odbijaju ma kakvu institucionalizaciju. Teško je isterati ih na loš glas. Ne moraš čak ni biti haker (ozbiljno) da bi učestvovao u poduhvatima Anonimusa. Njihova drska holivudska estetika

ima stari, dobro poznati efekat u ovom našem društvu, fokusiranom na spektakl. A kada Anonimusi reaguju na događaje u svetu, čine to raznoraznim delatnostima; obelodanjivanje informacija i ukazivanje na slabe tačke u bezbednosti samo su dve najosobenije vrste dejstava.

Zbog svih ovih činilaca – čije su razmere i konfiguracije takođe promenljive – gotovo je nemoguće znati kada ili zašto će Anonimusi napasti, kada će se pojaviti nova podgrupa, hoće li poduhvat uspeti, i kako će grupa menjati pravac ili taktiku tokom operacije. Možda su upravo zbog ove nepredvidljivosti Anonimusi toliko zastrašujući vladama i korporacijama širom sveta.

Iako ih je đavolski teško proučavati, Anonimusi nisu ni potpuno nasumični niti naprosto stihijski. Biti Anonimus znači pridržavati se niza međusobno povezanih načela. Anonimus se vodi duhom humorističke nastranosti, odstupanja od društvenih normi, on dela putem raznih tehničkih posrednika (recimo IRC-a), principijelno prezire slavne ličnosti, i iz političkih pobuda aktivan je na vrlo različite i dobro osmišljene načine. Ova knjiga pokušaće da rasvetli izvesne složene elemente i paradokse koji idu podruku s politički angažovanim Anonimusima – ali pre nego što pređemo na aktivizam, hajde поблиže da pogledamo užasno trolovsko podzemlje interneta iz kog su Anonimusi potekli.

PRVO POGLAVLJE

O trolovima, mangupima i lulzu

Pre nego što se 2008. godine među Anonimusima odjednom izrodila sklonost ka aktivizmu, ime Anonimus koristilo se isključivo za ono što se, internet žargonom, naziva „trolovanje“: napade na ljude i organizacije, uništavanje dobrog glasa i rasturanje ponižavajućih podataka. Uprkos tome što su se Anonimusi pročuli po svojim masovnim trolovskim poduhvatima, svakako se nisu samo oni time bavili; trolovski panteon je, tada kao i sada, bio velik i raznovrstan. Trolovanje je raznorodna delatnost koja cveta na internetu; posvećen joj je čitav spektar grupa, čiji su članovi prisno povezani (takve grupe su recimo *Patriotic Nigras*, *Bantown*, *Team Roomba*, *Rustle League*); trolovanje se deli na raznorazne žanrove (koji se razlikuju uglavnom po metama – recimo, griferi (*griefers*) napadaju igrače video-igara, RIP trolovi porodice i prijatelje nedavno preminulih ljudi), a postoji i omanji panteon čuvenih pojedinaca (Vajolentejkers, Džejmf). Trolovi potiču iz doba pre interneta, a

korene vuku još iz ludorija i hirovitog ponašanja u mitovima i usmenoj kulturi. Uprkos ovoj raznorodnosti, savremeni internet trolovi gotovo jednoglasno tvrde da je za njih lulz neka ležerna pokretačka sila, kao i željeni cilj. Naša priča počinje jednim od najozloglašnijih sledbenika ove ideje.

Jednog dana, potpuno neočekivano, telefonom me je pozvao možda najpoznatiji trol svih vremena: Endru Oernhajmer, većini poznat prosto kao „viv“ (*weev*). Dvadeset osmog avgusta 2010. ostavio mi je poruku dugu šezdeset sekundi:

Da, gospođo Kolman. Ovde viv. W-E-E-V, možda ste upoznati s mojim radom. Vidim da pišete prezentaciju o hakerima, trolovima i politici spektakla. Samo želim da kažem da sam *najveći* majstor spektakla. Gospođo, za mene je to umetnost. I takođe pišete nekakvu prezentaciju o lulzu, a ja sam bio u sobi kad je reč lulz prvi put upotrebljena. Hoću da se uverim da ćete tačno predstaviti i protumačiti moju kulturu i moje ljude. Neću da neka šarlatanka laže o mojoj istoriji i kulturi. Zato bih hteo da popričam malo s vama, da mi objasnite šta radite, da proverim da niste opet neki naučnički bezveznjaković. Dakle, javnite mi se, mejl mi je gluttony@XXX.com. Očekujem da mi odgovorite, gospođo Kolman. *Krajnje* je bitno.

Kad sam saslušala do kraja, toliko sam bila zgranuta da mi je zapravo ispaao telefon. Preplavilo me je uzbuđenje. Ali i strah. Podigla sam telefon, brzo ukucala naizgled beskrajan niz brojeva, odslušala poruku još triput, snimila je, pa brzo otišla kući i ostatak večeri provela zadubljena u misli. Priželjkivala sam da se nije ni javio.

Naravno, dobro sam znala ko je viv; iako sam trolove proučavala samo površno i uprkos tome što sam trenutno

istraživala aktivizam među Anonimusima, njega sam izbegavala kao kugu. Iako mnogi trolovanje doživljavaju kao igru ili ga maskiraju kao igru, takođe je zaogrnuo i velom tajne, opasnosti i bahatosti. Viv je bivši predsednik možda najzastvorenije trolovske klike, koja postoji i dan-danas – klike pod uvredljivim nazivom Udruženje pедера crnčuga Amerike (*Gay Nigger Association of America*, GNAA). (Pripadnici testiraju buduće članove tako što proveravaju koliko dobro poznaju neznatni naučnofantastični B-film pod nazivom *Pederi crnčuge iz dalekog svemira*, po kom je grupa dobila ime). Obratiti se tako gadnom trolu moglo bi značiti nevolje. Trolovi su čuveni po tome što se upuštaju u takozvane „kampanje za uništavanje života“, pa šire ponižavajuće priče (istinite ili ne) o odabranoj meti, i obelodanjuju njene ključne informacije, recimo adresu ili matični broj. Kao da te neko prokune, žigoše i kleveće u isto vreme. Psihološke posledice mogu biti zastrašujuće dugotrajne.⁶

Ipak, bilo bi mi opasno i da prenebregnem njegov zahtev – na kraju krajeva, skrenuo mi je pažnju da je krajnje bitan – pa sam mu nekoliko dana kasnije poslala mejl. A pošto sam se već upustila u to, činilo mi se da ima smisla upoznati se s nekim drugim žanrom trolovanja. U poređenju s vivovim razmetljivim, elitističkim, hvalisavim stilom, trolovanje Anonimusa bilo je daleko skromnije i prilagođenije običnom narodu. Kao dve strane istog novčića, pripadali su istom „plemenu“, ali su takođe bili oprečni. Čitava dva minuta sam, blago uzbuđena, čak razmišljala da napravim detaljnu tipologiju trolova. Baš kao što su moji antropološki prethodnici nekad kategorizovali plemena, lobanje i sekire, možda ja mogu isto to s trolovima i njihovim užasnim poduhvatima, dok se ujedno, kao pravi trol, poigravam već dokazanom sklonošću svoje discipline prema nebitnim i ponekad rasističkim kategorizacijama. Uzbuđenje me je brzo prošlo dok sam razmatrala koliko bi bilo pogubno

zameriti se ozloglašanim trolovima; sećam se da sam već bila odlučila da se usredsredim na aktivizam Anonimusa, ne na njihova trolovska dostignuća, i to iz veoma dobrih razloga. Naposljetku sam se ponadala da viv neće ni pogledati moj mejl.

No, kada mi je odgovorio, shvatila sam da mi nema druge nego da se uključim. Konačno smo se čuli preko četa na *Skajpu*. Koristio je nadimak dirk digler, po liku porno glumca, protagoniste filma *Noći bugija* (*Boogie Nights*) iz 1997. Kasnije, kad smo prešli na IRC, koristio je ime viv:

<dirk digler>: kako si?

<bijela>: dobro, ti?

<dirk digler>: evo skidam se s neke gadosti

<bijela>: rano si ustao

<dirk digler>: mislim da se zvala metilendioksipirovaleron

<dirk digler>: zapravo, nije rano nego kasno

<dirk digler>: pošto nisam ni spavao

<bijela>: ja sam se probudila jutros u tri, ali za mene to nije ni čudno

<dirk digler>: ja trenutno spremam novi šitstorm*

<dirk digler>: baš je super kad možeš pomoću tehnologije da praviš kaos

<bijela>: a i tebi to fino ide

<dirk digler>: prelazim s mdpv-a na kafu

<dirk digler>: valjda će malo da ublaži spuštanje, bar koliko da danas pustim ovu jebadu u promet

<bijela>: pretpostavljam da nećeš u skorije vreme do njujorka?

<dirk digler>: verovatno ne

* *Shitstorm* (i *crapflood*) – zasipanje blogova, foruma i sl. gomilama uvredljivog materijala, šokantnih slika i komentara i sl. (Prim. prev.)

<dirk digler>: užasan grad
<bijela>: haha, ozbiljno?
<dirk digler>: odvratno mesto
<bijela>: što?
<dirk digler>: jedini pristojan svet u NJ su crni izrailjci
<dirk digler>: njujorkom vladaju odvratne parajlije i bankari

Njegova osuda „odvratnih parajlija i bankara“ zazvučala je istinito, imajući u vidu finansijski kaos koji su nedavno izazvali svojom nehajnošću; samo nekoliko minuta od početka prvog pravog razgovora sa svetski poznatim trolom, shvatila sam da se ja s njim slažem:

<bijela>: to jeste
<dirk digler>: grešan i dekadentan grad
<bijela>: ima sve manje i manje mesta za ljude koji nisu bogati
<dirk digler>: a gde god su nemoralni ljudi na vlasti, koliko ja vidim, svi se trude da ih imitiraju
<bijela>: Detroit je jedini grad koji pruža neke šanse imho* (veliki grad)
<dirk digler>: ma jok, sleb siti** ima najviše potencijala u SAD
<dirk digler>: tamo se trenutno vodi sveti rat, bar delimično
<bijela>: nisam nikad bila

* IMHO – *in my humble opinion* – po mom skromnom mišljenju. (Prim. prev.)

** *Slab City* – provizorno naselje bez struje, vode, kanalizacije itd., smešteno u Sonorskoj pustinji na jugozapadu Severne Amerike. Tu zimi kampuju mnogi koji sa severa pobegnu od hladnoće, ali ima vrlo malo stalnih stanovnika. (Prim. prev.)

To je istina: nisam nikad navraćala u Sleb Siti. Zapravo sam tada prvi put i čula za njega. I tako sam, dok smo četovali, guglala „Sleb Siti“, koji zapravo postoji; to je izuzetno zanimljiv kamp / skvoterski raj u Kaliforniji, po izgledu nalik na Divlji zapad. Uskoro sam naučila sledeće: iako često laže, viv takođe često govori istinu, i živa je enciklopedija kad je u pitanju neobično, čudnovato i šokantno – čovek je rođeni etnograf posvećen najekstremnijim i najogavnijim oblicima ljudske ezoterije.

Pošto je najveći deo tinejdžerskih i ranih odraslih godina posvetio hakovanju i trolovanju – i, ako je verovati njemu samom, konzumiranju droge u velikim količinama – viv je imao za sobom ogroman spisak dela i nedela, izvedenih lično ili posredstvom tehnike. Njegov najpoznatiji napad, zbog kog je završio sa zatvorskom kaznom od tri i po godine, bio je uperen protiv kompanije AT&T,* mete omiljene među hakerima jer kompanija bez pardona daje vladi Sjedinjenih Država informacije o svojim korisnicima. (Poznate aktivnosti kompanije AT&T u sobi 641A, koju NSA koristi za presretanje telekomunikacija, deluju pomalo staromodno i smešno sada kad smo saznali da sve velike telekomunikacione kompanije i internet provajderi omogućavaju vladi Sjedinjenih Država vrlo sveobuhvatan pristup podacima korisnika). Viv je napao AT&T uz pomoć grupe *Goutsi sekjuriti* (*Goatse Security*) – ovaj naziv nadenuli su improvizovanoj grupi za računarsku bezbednost, a podgrupi *Udruženja pедера crnčuga Amerike* (GNAA). U junu 2010. godine otkrili su da je američki telekomunikacioni div uradio nešto glupo i neodgovorno: podaci AT&T-ovih ajped korisnika postavljeni su na internet, nezaštićeni. U načelu, ukoliko neka kompanija vodi računa o

* Ogromna telekomunikaciona korporacija (Prim. prev.)

bezbednosti korisnika, ona šifruje imena mušterija, njihove mejl-adrese i jedinstvene identifikacione brojeve koji su povezani s njihovim ajpedima. AT&T, barem u ovom slučaju, nije šifrovao ništa.

Iako nisu baš ostavili korisničke podatke na poslužavniku s natpisom „samo izvolite“, do podataka je svejedno bilo neobično lako doći. I zaista, *Goutsi sekjuriti* je smislio kako lako da „posrče“ podatke pomoću skripta (kratkog kompjuterskog programa, lakog za upotrebu), koji je napisao Danijel Spitler, pripadnik grupe GNAA/*Goutsi*, poznat i kao „Džekson Braun“. Ovi sivi hakeri ili hakeri sa sivim šeširima* krajnje precizno su nazvali taj skript „*iPad 3G Account Slurper*“ (isisavač naloga za ajped 3G); pomoću njega su preuzeli podatke 140.000 pretplatnika. Nijedan haker ne bi odoleo takvoj prilici da obelodani koliko je zaštita nekog sistema loša – čak ni neko kao živ, ko, kako mi je sam rekao za večerom kad smo se konačno i lično upoznali, i nije toliko tehnički nadaren (ili je, pre će biti, isuviše lenj da se pomuči, pošto svakako razume mnoge tehničke finese obezbeđenja računarskih sistema).

Kako god bilo, Spitler je napisao skript, i u međuvremenu se pred sudom izjasnio kao kriv. A ipak je i živ u novembru 2012. osuđen za „hakovanje“ sistema AT&T-a: za kršenje Zakona o kompjuterskim prevarama i zloupotrebama (CFAA). Ipak, činjenice su činjenice: pošto sistem praktično i nije bio obezbeđen, tu, tehnički gledano, nije ni imalo šta da se „hakuje“. Nije skript Danijela Spitlera ugrozio sigurnost kakvog inače dobro obezbeđenog sistema, a živ – koji je nešto

* Hakeri se, po etičkom opredeljenju, dele na tri grupe, bele (etički nastrojene), crne (zlonaмерne) i sive (etički neoboјene, koji prvenstveno rade za ličnu dobit). (Prim. prev.)

malo popravio skript – uglavnom se samo bavio odnosima s javnošću. Ponudio je da novinskim korporacijama besplatno otkrije sigurnosne propuste u sistemu. Hteo je da, radi javnog interesa, obelodani šokantno loše obezbeđenje AT&T-a, a i da se sam usput pročuje. CFAA je, mora se naglasiti, svakako vrlo tupo zakonsko oruđe – toliko neprecizno da daje tužiocima neverovatnu moć u svakoj parnici koja, u bukvalno bilo kom pogledu, ima veze s nejasno definisanim „nedozvoljenim pristupom računarima“. Uopšte ne mora biti reč o hakovanju. Pojedini sudovi su „nedozvoljen pristup“ protumačili kao obično kršenje uslova korišćenja neke usluge ili drugih pravila koja je postavio vlasnik kompjutera.⁷

Pošto je viv osuđen po osnovu zakona CFAA, slučaj je privukao troje vrhunskih advokata: Orina Kera, Maršu Hofman i Tora Eklanda. Podneli su žalbu i pokušali da ponište ono što su – kao i mnogi drugi bezbednosni stručnjaci – smatrali opasnim presedanom, koji bi ubuduće mogao obeshrabriti ispitivanje računarske bezbednosti; bezbednosna industrija oslanja se na hakere i ispitivače da otkriju mane sistema istim onim metodama koje koriste i hakeri kriminalci, te da tako pronađu slabosti i ojačaju infrastrukturu – i za javno i za lično dobro. Konačno, u aprilu 2014. – nakon što je odslužio dvanaestak od četrdeset jednog meseca, na koliko je osuđen – presuda je poništena. Ipak, ne zahvaljujući onom delu žalbe koji se ticao zakona CFAA – već zbog lokacije. Sud je odlučio da prekršaj nije počinjen u državi Nju Džerzi, gde se održalo suđenje, već u drugoj državi. Tor Ekland je objasnio za *Gardijan* koliko je ovakva sudska odluka važna: „Da je sud drugačije odlučio, za slučajeve kompjuterske prevare i zloupotrebe moglo bi se suditi bilo gde, a to bi imalo ogromne posledice po zakone o računarima i internetu“.⁸ Ipak, iako su vivove pristalice bile oduševljene što je oslobođen i zadovoljne

što je pitanje lokacije razjašnjeno, mnogi su se razočarali što se sudski proces nije malo detaljnije pozabavio zakonom CFAA; opasni presedan nije poništen.

Kada je ove podatke izneo u medije, viv je pokazao da mu trolovanje nije jedini cilj. Svaki haker koji drži do sebe na sav glas će se pobuniti kad naiđe na očajno obezbeđen sistem; nekad je odgovorno izneti ovo u medije – koji će oko toga nadići halabuku. Naravno, po vivovim rečima, on je to očito uradio i iz lulza. Kikotao se kad god se u vestima pomene *Goutsi sekjuriti*. Zamišljao je milione kako pomoću *Gugla* traže neobično ime grupe za bezbednost, a onda se užasavaju na prizor grozne „analne supernove“⁹ koja im se blista s monitora. „Goutsi“ je ozloglašena i groteskna slika koja je kružila internetom; na njoj sagnut čovek rukama razvlači zadnjicu više nego što biste pomislili da je moguće. Ko to vidi, nikad više neće zaboraviti – neće moći da se oslobodi ni najsitnije pojedinosti, i slika će mu se urezati u glavu kao da je ta razjapljena gubica, ukrašena prstenom, crveno usijan žig za stoku. Na ovu nezrelu šalu viv se kikotao do suza, koje su mu curile iz uglova suženih očiju; presamitio bi se, držeći se za stomak dok su mu se ramena tresla; dok se tako smeja, ličio je na demonsku pneumatsku bušilicu.

Očito, viv je voleo da vređa sve, uključujući i policijske snage. Najveće svedočanstvo njegove provokatorske prirode možda je stroga kazna koju mu je sudija izrekao. Na kraju krajeva, nije čak ni učestvovao u pisanju skripta. Noć pre izricanja kazne, napisao je na *Reditu*, poznatom gikovskom sajtu: „Žalim samo što sam bio tako fin i dao AT&T-u priliku da zakrpi sistem pre nego što sam izručio sve podatke *Gokeru** (*Gawker*). Sledeći put neću biti tako dobar.“¹⁰ Kako

* Onlajn medijska kompanija i mreža blogova. (Prim. prev.)

bi opravdao kaznu, tužilac je citirao njegove opaske sa *Redita* ne jednom, ne dvaput, nego tri puta.

Za viva, tako drsko i provokativno ponašanje je uobičajeno. Snimao je govore pune mržnje, usmerene protiv Jevreja i Afroamerikanaca – „propovedi“, kako ih je nazivao – koje se mogu videti na *Jutjubu*. Toliko su ogrezli u mržnju da se čak i drugi trolovi zgražaju.

Počeli smo da četujemo uskoro po početku njegovih zakonskih nevolja zbog AT&T-a. U prvih nekoliko meseci četovali smo često. Poneki trenuci daju se opisati samo kao čudni. Uzmimo, na primer, razgovor od dvanaestog decembra 2010. godine:

<viv>: e ćao

<viv>: kako si?

<bijela>: nije loše, ti?

<viv>: ne mogu da se žalim

<viv>: GNAA je promenila oblik vladavine

<viv>: sad je atinska demokratija

<viv>: gde oni koji su ispunili vojnu obavezu

<viv>: tj. istrolovali nešto na kul način

<viv>: sad imaju pravo da glasaju o nekim merama

Jasno se sećam, nisam mogla da verujem. Ipak, jedva nekako sam otkucala odgovor:

<bijela>: stvarno?

Onda, niotkuda, kako to često biva u četovanju na internetu – naročito u četovanju s vivom – on je prešao na drugu temu dok sam ja još kucala odgovor o državnom uređenju:

<viv>: zvala me agencija koja je položila kauciju za mene

<bijela>: kako je bilo pre? [atinske demokratije]

<viv>: da

<viv>: mislim da će me uhapsiti sutra ili šesnaestog

<viv>: moraću da razdelim radne zadatke

<viv>: pošto niko ne može da odradi sva sranja koja sam
ja postizao

<bijela>: ozbiljno?

[...]

<bijela>: mislim, što misliš da će te uhapsiti?

<viv>: zvali me iz agencije za kaucije

<viv>: da potvrde gde se nalazim

<viv>: prošli put kad se to desilo

<viv>: sutradan su mi upali u kuću

U to vreme je bio pod istragom. Znala sam da je trol i sve to, ali da se ne lažemo: zatvor je užas. Rekla sam mu da ću ga posećivati i da mi je krivo:

<viv>: hvala ti

<viv>: lepo ćemo se družiti

<bijela>: i donosiću ti bezglutenske poslastice

<viv>: :D

<viv>: sad sam otkrio

<viv>: kako da napravim pristojan bezglutenski hleb

<viv>: samo ti trebaju razna neka sranja

<viv>: integralni pirinač, brašno od tapioke i tefa

<viv>: i krompirovo

Sasvim prirodno, viv, trol koji ne jede gluten, u četu sa naučnicom koja ne jede gluten, neosetno je prešao na raspravu o pilatesu. Nažalost, nikad nisam dobila pravi odgovor na

pitanje o trolovskom političkom sistemu. Mnogi razgovori su se kretali u ovakvim nepredvidljivim, uvek zabavnim krivuljama.

Uglavnom sam bila iskrena prema njemu; ali kad se pravio mangup, ja sam se pravila da je uverljiv. No s vremena na vreme nisam se mogla uzdržati da mu ne pokažem da znam kad se proserava a kad ne, ponekad čak i da ga malčice trolujem:

<viv>: imam vrlo široko obrazovanje za nekoga ko nije završio ni srednju

<bijela>: osim što si studirao antro na Džejsmu Medisonu :-)

<viv>: dobro sad

<bijela>: ali stvarno imaš široko obrazovanje

<viv>: ja sam samo siroti seljačić iz arkanzasa

<viv>: napustio sam koledž jer moj prosti južnjački um nije mogao da svari toliku količinu svega

<viv>: osim toga, grozio sam se izopačenosti američkih institucija

<viv>: sve društvene nauke postale su složena zavera da se belo deci nabiju kompleksi manje rasne vrednosti ili da se unište rodne uloge zahvaljujući kojima naše društvo funkcioniše

Kao profesor društvenih nauka, svojim očima sam videla ovu „složenu zaveru“. Nisam mogla da odolim a da ja njega malo ne kljukam svojim lažima:

<bijela>: omg*, skroz

<viv>: ili guraju judeoboljševičke/marksističke ideologe

<bijela>: treniraju nas za to u tajnosti (i to baš onako žestoko)

* OMG – *Oh my God* – O bože. (Prim. prev.)

<viv>: ne znam jesi li sarkastična ili ozbiljna

<viv>: koja fora

<bijela>: lol

<bijela>: tako je i bijeli kad četuje s vivom :-)

Ležao je po zatvorima u raznim državama, završno s Nju Džerzijem, gde je dvadeset osmog februara 2011. oslobođen uz kauciju da čeka suđenje. Pošto više nije smeo na internet, nismo četovali dalje. Umesto toga, nastavili smo razgovor licem u lice, uz bezglutensku hranu, u Njujorku. Ja sam platila račun, pošto je on bio baš, baš švorc. Iako me jeste naučio poprilično o trolovanju, nikad svoje veštine nije upotrebio protiv mene.

Iako su vivu uslovi kaucije zabranjivali upotrebu računara, svejedno je uspevao da se bavi svojim zanatom. Kao i mnogi trolovi, viv voli da zavrne nekoga kako bi skrenuo pažnju na sebe. Super je naći se u centru pažnje, naročito ako ne moraš da platiš PR-u da izbacila lažni snimak seksa na internet. U maju 2011, kada je leto konačno obuzelo Njujork, uzbuđeno mi je poslao SMS. „Izguglaj moje ime“, napisao je. Uradila sam kako mi je naredio, i u brauzeru mi se pojavilo na stotine novih članaka. Prevario je medije uživo, predstavljajući se kao komšija Dominika Stros-Kana odmah nakon što je taj bogati francuski političar i bivši direktor Međunarodnog monetarnog fonda optužen za silovanje. Viv, trenutno bez prebijene pare, uspeo je da ubaci svoje komentare u stotine novina; nijedan novinar nije se potrudio da ih proverila:

Uprkos tvrdnjama tužioca, međutim, Stros-Kan se već druži s komšijama. Ozloglašeni haker koji živi u korporativnoj zgradi na Brodveju tvrdi da je upoznao ovog Francuza, i da „nije loš tip“.

„Svi mi ovde smo kao jedan veliki Jutarnji klub (*Breakfast Club*)“, navodno je izjavio Endru Oernhajmer (26), misleći na klasični film iz 1985. o petoro srednjoškolaca koji po kazni dolaze i subotom u školu.¹¹

Mi u lulz verujemo

Dakle, ako viv, kao i mnogi drugi trolovi, svoja dela predstavlja mešavinom istine i laži, može li se ikako ustanoviti je li stvarno bio prisutan kada je reč „lulz“ prvi put ugledala svetlost dana? Da bismo se pozabavili tim pitanjem, hajde da pogledamo u *Enciklopediju dramatiku* (ED), zapanjujuće detaljan internet katalog, gde su opisani trolovsko ustrojstvo, njihova istorija, radosti i gadosti. Uprkos nazivu „enciklopedija“, ona ne teži ni neutralnosti ni nepristrasnosti. ED je zaista detaljna poput enciklopedije – ali ton joj je drzak, i prepuna je laži. ED ipak uspešno (i na svoj način, do izvesne, neobične mere, objektivno) prikazuje moralnu dinamiku trolovanja. Je li etimologija lulza, navedena u *Enciklopediji dramatici*, istina ili izmišljotina? Evo odlomka:

LULZ je iskvaren oblik akronima LOL, što je skraćenica za *laugh out loud* (smejati se naglas), a to označava smeh na tuđ račun. Stoga je ta vrsta humora bolja od svih ostalih. Za Anonimuse lulz znači priređivati razne neslane šale. I uvek ih treba postaviti na internet. Baš kao što elemenat iznenađenja pretvara čin fizičke ljubavi u nešto divno, patnja ismejane žrtve pretvara lol u lulz, i stoga on postaje duži, deblji i pruža nam veće zadovoljstvo. Za lulz se odlučuju korisnici interneta kojima je muka od ekonomskih/prirodnih/

političkih katastrofa i stoga se radije opredeljuju za veselu sociopatiju nego da sve vreme budu emo.

Termin lulz prvi je skovao Džejmf (*Jameth*), jedan od prvih administratora *Enciklopedije dramatike*, i na tom sajtu izraz je postao vrlo omiljen. Nadimak se rodio početkom 2001. godine kada je Džejms (što mu je pravo ime, a nastavak -f je igra rečima, zbog njegovog pederstva i malog p3n0ra*) pričao s nekim homoseksualcem koji je šušкао. Zbog govorne mane, ta osoba je Džejmsa zvala Džejmf. U junu 2001. Džejms je rešio da koristi ime Džejmf kao nalog na *Lajvdžornalu* (*LiveJournal*). Ne dajte se prevariti – Džejms crkava za kitom.¹²

Prema mnogim intervjuima, uključujući i onaj s duhovitim i prodornim osnivačem ED-a Šerodom Degripom, viv zaista jeste učestvovao u zajedničkom telefonskom razgovoru kad je Džejmf skovao ovaj izraz; i Džejmf je stvarno gej. Nisam se raspitivala šuška li.¹³

Danas lulz podrazumeva i bezazlene šale, i primenjuju ga i vole mnogi zaluđenici za internet širom sveta. Ali u začetku je bio surov – „smeh na račun tuđe nesreće“, kako ga trolovi najradije definišu. Lulz je tipičan primer onoga što folkloristi nazivaju argo – usko upotrebljavana, ezoterična terminologija neke potkulture. Pošto je argo toliko nerazumljiv i osoben, on omogućuje tajnovitost ili u najmanju ruku stvara veoma krute društvene prepreke između različitih grupa. Kao antropolog, ne mogu odoleti a da ne posmatram lulz u okviru epistemologije – kroz prizmu društvene proizvodnje znanja. Na jednom nivou, lulz funkcioniše kao epistemički

* Penis. (Prim. prev.)

objekat, koji stvara okvire za jednu grupu iskustava i time omogućava njihovo razmatranje. Decenijama nije bilo izraza za lulz, ali trolovi i hakeri svejedno su doživljavali svojevrсно uživanje u neslanim šalama i podvalama. Kada nastane naziv kao što je lulz, ovo podstiče njegove poklonike da još više razmatraju sam postupak. Trolovi iznose vrlo krute stavove o tome šta lulz znači, upotrebljavaju ovaj termin kao oznaku za dela koja pričinjavaju izrazito zadovoljstvo (svejedno da li su namerno učinjena iz lulza ili ne) i takođe iznalaze da određenoj situaciji nedostaje lulz – što naravno zahteva da se nešto preduzme ne bi li se to ispravilo.

Šta to ovaj termin radi ili označava što nijedna druga reč ne može? To je teže objasniti. Ali ako imamo na umu da je lulz izvedeno od lol (smejati se naglas), lakše je uvideti da je za lulz najvažniji element humora. Svako ko je nekad nekom poslao nešto smešno meglom zna šta znači lol. Lulz je mračniji: najčešće je to smeh na nečiji račun, vrlo često pođe po zlu, i ponekad je na ivici da postane uznemirujući ili da pređe u govor mržnje (izuzev, naravno, kad tu granicu sasvim pređe: uzmimo recimo viceve o silovanju). Lulz bez sumnje sav vrvi od opasnosti i misterije, i stoga prvenstveno pričinjava isto zadovoljstvo kao kad se radi nešto nedozvoljeno.

Najvažnije činioce lulza možemo videti u vivovom napadu na AT&T – ne u tome što je ukazao na rupu u bezbednosti, nego u tome što je naveo TV spikere širom SAD da izgovaraju reč „Goutsi“ i, ne znajući šta rade, pominju jednu od najodvratnijih slika na internetu. U praksi, lulzasti činovi prkose postojećim granicama, ali ih na izvestan način i ponovo uspostavljaju. Postoji jaz između ljudi koji naprosto dolaze na internet da se malo smeju, zarad lola – ne znajući zaista šta je internet ili odakle je potekao i kako funkcioniše iznutra – i onih koji su tu radi lulza (hakeri, trolovi itd.) i

tačno znaju šta leži u mračnim dubinama interneta. Lulz je i oblik kulturne diferencijacije i oruđe ili oružje za napad, poniženje i sramoćenje normalnih poklonika lola – dok oni i ne shvataju da je čitava jedna kultura udružena protiv njih. Obično lulz predstavljaju šale poznate samo određenom krugu ljudi, ali (često) razumljive svima: lulz može zasmejati ne samo trolove nego i došljake. Da biste se uključili, treba vam samo malo znanja. Ponekad poklonike lola u svet lulza uvuku omiljeni trolovski sajtovi, kao što su *Enciklopedija dramatika*, *Forčen*, i *Something Awful* (*Nešto užasno*), koji prenose ovo znanje svakom ko se potruži da ga potraži. Ko ga nađe, možda pobegne glavom bez obzira, ili se možda priključi novom pokolenju trolova.

Lulz nam pokazuje koliko nam trolovi lako i opušteno mogu potpuno narušiti osećaj bezbednosti; nezvani nam prodiru u privatnost i obelodanjuju poverljive podatke. Oni koji se nađu na meti možda na kućnu adresu dobiju desetine neplaćenih pica ili im se negde objave telefonski brojevi koji se ne mogu naći u imeniku, matični broj im procuri u javnost, sadržaj privatnih razgovora se postavi na internet, doksuju im se brojevi kreditnih kartica, ili neko podeli sa svetom sadržaj njihovog hard-diska. Trolovi vole da oskrnave sve što je i nalik na svetinju, kao što teoretičarka kulture Vitni Filips objašnjava u svom neobično preciznom opisu trolova kao „vršilaca kulturne probave, koji iz okoline skupljaju otpatke, najgadniji i najuvredljiviji materijal iskorišćavaju u nove svrhe i onda nakazne rezultate svog rada guraju pod nos običnom stanovništvu, koje ne zna šta ga je snašlo“¹⁴. Ukratko: svaki navodno ličan podatak, dobro obezbeđen podatak ili podatak koji je nekakva svetinja – omiljena je meta za objavljivanje na internetu ili za skrnavljenje na mnoštvo načina. Delatnosti kojima je cilj lulz narušiće konsenzusnu zaštićenost politike

i etike, našeg društvenog života i našeg osećaja za lepo. Kad god uzmemo zdravo za gotovo da je naš svet nedodirljiv, dajemo im oružje u ruke; trolovi poništavaju taj svet tako što nam pokazuju da ga internet gikovi mogu uništiti – da nam mogu istrgnuti tepih ispod nogu kad god im se prohte.

Zainteresovala sam se za trolove upravo u trenutku kada je jedna njihova podgrupa prolazila kroz ključan preobražaj: sve više i više ljudi pod barjakom Anonimusa počinjalo je da se bavi aktivizmom. Ako se uzmu u obzir mračne dubine interneta koje sam maločas pomenula, ovaj razvoj događaja bio je neočekivan. Ipak, nije bio bez istorijskih presedana: meni su trolovi zalicali na mangupska i obešenjačka božanstva iz mitova. Na kraju krajeva, ja sam antropolog, i antropolozi već veoma dugi niz godina preživavaju priče o ovakvim božanstvima.

Smicalica ili poslastica?

Arhetip mangupskog, šaljivog boga sav vrvi od simbolike i o njemu su ispričane mnoge, često divne priče. Grčka i rimska mitologija donele su ovakve figure u srž zapadne kulture: nestalnog Hermesa i bahantskog Dionisa, između ostalog. U zapadnoafričkom i karipskom folkloru ta uloga pripala je Anansiju, pauku koji ponekad deli ljudima znanje ili mudrost – a ponekad seje sumnju i širi pometnju. Ešua, boga komunikacije i raskršća, krasi slična podvojenost. Poznat je po tome što zakuvava haotične okolnosti, pa onda tera ljude da odlučuju šta će da rade, ali ume da bude i blag učitelj – ili da seje uništenje. Među severnoameričkim starosedeocima, Gavran namerno ili slučajno donosi promene, a Kojot je sebična zverka koja bi prevarila svako stvorenje – čoveka

ili životinju – da zadovolji svoje želje. Zapadnjačka predstava boga šaljivdžije i bezobraznika još od srednjeg veka često se sreće i u književnosti. Puka, „zajedala i šereta“ koji „sa puta prava putnike noćne zavodi, pa njinom smeje se zlu“* u *Snoviđenju u noć ivanjsku*, nije izmislio Šekspir, već on vuče korene od obesnih vila iz keltskog folklora. Loki, nordijski majstor preobražaja, nedavno se opet pojavio u holivudskim filmovima, uglavnom kao mlaka verzija svoje mitološke ličnosti, ali svejedno nas podseća na to kakvu hirovitu, osvetoljubivu ulogu ima božanstvo prepredenjak.

Mangupska i prepredenjačka božanstva imaju nekoliko zajedničkih odlika, recimo žarku želju da krše pravila i zakone, i da prenebregavaju norme. Često ne umeju da obuzdaju svoje porive i ne osećaju sramotu, te govore bez zadržke i uvredljivo. Pojedina mangupska božanstva pokreće viši smisao, kao na primer Lokija, koji ponekad radi za bogove (iako, veran svojoj strašnoj prirodi, i njima priređuje nevolje). Mnoge pokreću radoznalost i neutoljiv apetit. Ona retko kad planiraju unapred, već se radije opredeljuju za neobuzdanu spontanost, koja prelazi u lukavu nepredvidljivost. Iako trolovima hirovitost često pomaže u mangupskim poduhvatima, ponekad predstavlja i prepreku.¹⁵

Priče o obešenjačkim božanstvima nisu poučne i moralizatorske, već svoje poruke prenose kroz šalu. Mogu da imaju normativnu funkciju – kada roditelji pričaju strašne priče kako bi odučili decu od lošeg ponašanja – ili kritičku funkciju, tako što dovode norme u pitanje i preispituju ih kroz narodnu filozofiju. Luis Hajd, koji je opširno pisao o motivu božanstva šaljivdžije, navodi da „poreklo, živahnost

* Citati iz *Snoviđenja u noć ivanjsku* Viljema Šekspira, prevod Velimir Živojinović, „Kultura“, Beograd, 1963. (Prim. prev.)

i izdržljivost neke kulture zahteva prostor za likove čija je funkcija da razgolite i poremete i same osnove date kulture“.¹⁶

Nije teško zamisliti trolove i Anonimuse kao savremene pandane mangupskih božanstava. Oni su provokatori i saboteri na marginama društva, oni uništavaju konvencije. U dobrom su položaju da nas nauče lekcijama – nevažno je li im to namera ili ne. Njihova dela ne moraju se prihvatati, a kamoli podržavati, ali se svejedno iz njih može izvući nešto pozitivno. Možemo posmatrati to kao da nam otvaraju nove poglede na svet, koji nas ili oslobađaju ili prestravljuju, možemo ih posmatrati kao pokazatelje korenskih problema koji zavređuju pažljivo proučavanje, možemo ih gledati kao pozitivnu silu koja teži obnovi, ili kao senke koje donose izobličenje i pometnju. Lik šaljivog božanstva postaje smernica – premda ne jedina ili najbolja – za razumevanje porekla, mnogostrukog učinka i naročito Janusovog lica moralno neodredivih grupa kao što su trolovi ili Anonimusi.

Pre nego što pređemo na same Anonimuse, vredi načiniti kratak (i nepotpun) osvrt na krepku i žustru tradiciju trolovanja/mangupiranja po internetu. Zbog same svoje prirode, internet – softverska mreža – savršen je i za igru i za zloupotrebu;¹⁷ on je kao Petrijeva posuda za neslane šale. I zaista, hakeri (i kasnije trolovi) bave se ovim već dugo. Ipak, tek odskora pojedine takve delatnosti poprimile su upadljiviji, javni, mitološki status. Na primer, u *Enciklopediji dramati* postoji velika zbirka linkova ka ranijim slučajevima tehnomangupiranja. Moramo ispitati ove početke kako bismo bolje uvideli šta to Anonimuse – i trolove i aktiviste – izdvaja od šireg panteona tehnomanguparije.

**(Kratka) istorija bezobrazluka i podvala na internetu
(ili rodoslov sitnog nemorala)**

Viv je trol nad trolovima – retko istaknuta ličnost na polju gde ima svakakvog sveta.

Trolovske pretke čine vrlo raznorodne i raznolike persone. Trolovanje je bilo uobičajeno u hakerskom podzemlju – obitavalištu subverzivnih hakera, koji su bili na vrhuncu osamdesetih i devedesetih godina dvadesetog veka, kada se nepozvani preturali po tuđim računarima u potrazi za kojekakvim zabranjenim znanjem. Ipak, čak i oni imaju da zahvale svojim neposrednim precima, telefonskim frikovima (*phone phreaks*), na estatici drskosti. Spajajući istraživanje tehnologije s neslanim šalama, telefonski frikovi su nezakonito prodirali u telefonske sisteme tako što su sami proizvodili zvučne frekvencije koje je dati sistem koristio i tako preusmeravali pozive. To su svakako radili radi saznanja i istraživanja. Ipak, telefonskim frikovima podjednako je bilo ključno i uzbuđenje zbog nedozvoljenih radnji. Šezdesetih i sedamdesetih godina dvadesetog veka, telefonski frikovi su se okupljali i pravili telefonske konferencije ili tzv. „linije za žurke“. Telefonske frikove činili su, pored ostalih, i slepi klinci koji su našli izvesnu slobodu u telefonskoj komunikaciji s drugima. Putem telefonskih žica, ljudi izdaleka i izbliza, ljudi koji nisu mogli da se vide, susretali bi se i ćaskali, ogovarali, objašnjavali jedni drugima tehničke začkoljice, i planirali i izvodili neslane šale. Mnogo neslanih šala. Naravno, one su mahom podrazumevale telefonske pozive. Iako je većina bila vedra i vesela, nekoliko ih je bilo donekle zastrašujućih. Fil Lapsli, koji se bavio istorijom telefonskih frikova, priča o zloglasnoj prevari iz 1974. godine, kada su frikovi zloupotrebili retku grešku u telefonskom sistemu i sve pozive

upućene stanovnicima Santa Barbare u Kaliforniji preusmerili jednom lažnom telefonskom operateru za hitne slučajeve, koji je upozoravao: „U Santa Barbari je došlo do nuklearne eksplozije, sve telefonske linije su u kvaru.“¹⁸ Poprilično upoznat sa istorijom, viv obožava zezanje telefonom i smatra sebe izdankom ove čuvene predačke loze.

Prestanak korišćenja analogne telefonske mreže, posle prodaje kompanije *Ma Bel* (kako su telefonski frikovi odmilja zvali AT&T*), značio je kraj zlatnog doba telefonskog entuzijazma. Mahom ga je zamenilo istraživanje računarskih mreža, odakle se razvilo hakersko podzemlje, na vrhuncu devedesetih godina dvadesetog veka. Iako su mnogi podzemni hakeri sticali, širili i stvarali tehničko znanje – tragali su za slabim tačkama u obezbeđenju sistema i smišljali i pravili kojekakve tehničke drangulije – oni su se razumeli i u zabranjeno voće. Nije dakle ni čudo što se polje njihove delatnosti sa čisto tehničkih poduhvata proširilo i obuhvatilo porugu, spektakl i izgrede. Ovim su se, politički i etički gledano, brzo izdvojili od univerzitetskih hakera na Masačusetskom tehnološkom institutu, univerzitetu „Karnegi Melon“ i na Stenfordu; ove hakere, koji su šezdesetih ostajali budni po celu noć da bi boravili na svojim voljenim kompjuterima koji su tokom dana bili rezervisani za zvaničnu upotrebu, sjajno je opisao novinar Stiven Levi.¹⁹ Iako su i ovi rani hakeri bili skloni neslanim šalama, ipak su se više pridržavali principa transparentnosti i pristupačnosti nego hakeri iz podzemlja.

Mnogi hakeri iz podzemlja bili su vragolasti i prilikom hakovanja priređivali su zvrčke. Bili su mangupi i vesele

* Nadimak *Ma Bel* ostao je iz vremena kada se AT&T zvao Telefonska kompanija „Bel“, a osnovao ju je Aleksander Grejam Bel. (Prim. prev.)

skitnice na mreži. Postojala je, međutim, jedna banda hakera iz podzemlja koji su, u svojim pustolovinama na mreži, više podsećali na arhetip Lokija. Kada u intervjuima pitam hakere iz devedesetih o trolovanju, razgovor neminovno skrene na najstrašnijeg hakera/trola tog doba: „u4ea“ (izgovara se kao engleska reč *euphoria*, euforija, i ime je nastalo na uznemirujuće sličan način kao lulz). Toliko je grozna bila vladavina ovog trola da kad god bih nekom savremeniku pomenula ime „u4ea“, raspoloženje bi mu se pokvarilo i razgovor bi postao znatno ozbiljniji. Trol u4ea je Kanađanin. Poznatiji je kao „osnivač, predsednik i doživotni diktator“ hakerske grupe BRoTHeRHooD oF WaReZ (skraćeno BoW; *warez* je piratizovan softver – BoW su ismevali *Bulletin Board System* grupe koje su rasturale *warez*). Po rečima jednog nekadašnjeg člana s kojim sam četovala, „paravojno krilo“ BoW-a, zvano „Hagis“ (skraćenica od naziva *Hackers against Geeks in Snowsuits* – Hakeri protiv gikova u skafanderima) priređivalo je hakerske i zezatorske kampanje protiv čitavog spektra meta, od korporacija, preko belih hakera koji se drže zakona i stručnjaka za informatičku bezbednost, do praktično svakoga ko bi se našao na liniji vatre. Na primer, krajem devedesetih Hagisi su potpuno pomahnitali u višegodišnjem ratu s belim hakerom po imenu Džej Dajson. Prvo su mu se ustremili na internet provajdera, obrisali *sve* fajlove, i uklonili ga sa interneta na dve nedelje. Kasnije su obrisali fajlove na Dajsonovom poslovnom veb-sajtu. Da slučajno nešto ne propuste, uznemiravali su mu ženu pretećim porukama, i putem njenog ishakovanog mejla obavestavali je da će „cela porodica Dajson platiti za greške Velikog Džeja“.²⁰

Kad sam od nekadašnjeg pripadnika BoW-a s kojim sam četovala saznala za ovaj napad i druge slične, napisala sam:

<bijela>: brate, baš nemilosrdno

<haker>: aha, kad sam se ja povukao s te scene, već smo bili postali vrlo opaka banda

<bijela>: zašto? mislim, šta je motivisalo ljude? radili su to samo zato što im se moglo?

<haker>: iskreno, nemam blage

<haker>: vodili su se masovni hakerski ratovi za koje niko nije znao

<haker>: irc serveri su nestajali, ISP-ovi* bi bili izbrisani s lica zemlje na više dana ili nedelja

<haker>: ali to je ostajalo u okviru naše scene

<haker>: mediji su čuli samo nagoveštaje

<haker>: mislim, u to doba hakeri nisu hteli da privlače pažnju, ljudi koji su pričali sa štampom su smatrani medijskim kurvama

<haker>: bili smo prava potkultura, imali smo svoje vesti, svoje poznate ličnosti, svoj sleng, sopstvenu kulturu

I nisam mogla a da ne dodam:

<bijela>: i sopstvene ratove

Ipak, Hagisi su umeli i da se našale. Jednom su defejsovali** sajt Grinписа i objavili nešto što bi se danas verovatno smatralo klasičnom lulzastom porukom, s namerom da skrenu pažnju javnosti na nevolje uhapšenog telefonskog

* ISP – internet servis provajder, dobavljač internet usluga. (Prim. prev.)

** Defejsovanje je napad na neki veb-sajt, provala u server, pri čemu se postojeća veb-strana zameni novom, obično s nekom porukom i sl. (Prim. prev.)

frika i hakera Kevina Mitnika: „Oslobodite Kevina Mitnika ili ćemo utući šeststo beba foka.“²¹

Pošto sam zašla ovako duboko (bolje reći, jedva i zagrebala površinu), zaključila sam da su mi sagovornici u pravu: vreme je da se okanem potrage za u4eom. Malo je pisano o ovom čuvenom trolu – i to s dobrim razlogom.

Devedesetih godina prošlog veka, trolovanje se ka anonimnosti kretalo drugačijom putanjom. Izvan ovih elitnih, skrivenih hakerskih ratova, obični korisnici prvi put su osetili gorki ukus trolovanja na *Juznetu* (*Usenet*) prvobitnom diskusionom megaforumu. Godine 1979. internet je postojao kao akademska i vojna mreža – ARPANET – i retko ko je imao pristupa. Naravno, nekoliko inženjera izgradilo je novi sistem, *Juznet*, koji su zamislili kao „ARPANET za obične ljude“. Isprva namenjen isključivo raspravi o opskurnim tehničkim pitanjima, uskoro se – na sveopšte iznenađenje – razgranao i obuhvatio na stotine lista punih živahnih i povremeno žestokih rasprava. Protivtežu tehničkim temama činile su grupe posvećene seksu, humoru, receptima i (naravno) kritikovanju sajentologije.

Na *Juznetu* i drugim mejling listama termin „trol“ ušao je u širu upotrebu. Označavao je ljude koji nisu davali nikakav doprinos diskusijama, koji su se prepirali samo radi prepirke, ili koji su se prosto ponašali kao kreteni i svima kvarili ugođaj (namerno ili nenamerno). Korisnici lista često su upozoravali jedni druge da „prestanu hraniti trolove“, i taj se moto često i dalje može videti na mejling listama, diskusionim forumima i u komentarima na veb-sajtovima.

Ipak, na *Juznetu* je iznikla i senzacionalna sorta trola koji namerno sabotira razgovore – i nervira i zamara članove liste i, naročito, administratore. Nema boljeg primera od Njetočke Njezvanove, nazvane po liku iz istoimenog dela Dostojevskog,